

Door alle tijden heen laten zich twee voorname uitdrukkingwijzen van de esthetische idee onderscheiden, welke in onzen tijd ook en wel zeer bepaald, te onderkennen vallen, al mag het zich ook laten aanzien, dat zij in de toekomst in elkaar zullen vergroeien, ik meen: de objectieve (monumentale) en de subjectieve (zelfstandige) schilderkunst. De eerste is onderworpen aan de wetten van Ruimte en Vlak. De tweede is meer de in zichzelf-vrije, fragmentarische veruiterlijking van het persoonlijkheidsmoment. De eerste vormt zich zoowel naar uiterlijke als innerlijke cultuur. De tweede vormt zich uitsluitend naar innerlijke cultuur. De monumentale schilderkunst beweegt zich kontrair de architectonische structieve gebondenheid en vindt in deze twee-deeligheid haar wezenlijke betekenis. De zelfstandige schilderkunst beweegt zich in-zichzelf en vindt in de veruiterlijking van het persoonlijkheidsmoment, d.i. de verhouding van het individu tot en in het universum haar wezenlijke betekenis.

Beantwoording van de vraag in hoeverre, door vergevorderde innerlijke en uiterlijke cultuur, de zelfstandige, fragmentarische beelding-om-de-beelding haar bestaansrecht zal kunnen handhaven en in hoeverre de objectieve en de subjectieve schilderkunst tot eene nieuwe beeldingseenheid reeds gekomen zijn of nog zullen komen ligt, buiten de bedoeling van deze aantekeningen. Voldoende is het wanneer wij met bovenstaande gegevens zoowel elementen der objectieve als der subjectieve schilderkunst in deze schilderij kunnen terugvinden.

Wat ons als het objectieve, monumentale in dit werk treft, is de ruimte-werking van het geheel. De ruimte-werking drukt zich uit door de diagonaal-destructieve lijnen, welke een ordelijke driehoeksverdeeling aan het rechthoekige beeldingsvlak geven. Wanneer wij onzen aandacht concentreeren op de onderdeelen van deze schilderij, zoo zullen we, gewend organisch-gesloten geheelen op een doek afgebeeld te zien, slechts stukken zien en meenen dat die stukken daar maar fragmentarisch en willekeurig zijn geplaatst. Wanneer wij echter onzen aandacht concentreeren op het gebroken parallelogram dwars over de schilderij dan zullen wij zien, dat hier wel degelijk een orde heerscht, d.w.z. dat het een gedragen wordt door het ander. Dit is verhouding. Verhouding tusschen den rechthoekigen driehoek linksch onder en den rechterbovenhoek; tusschen den driehoek rechtsch onder en den driehoek linksch boven met de witte diagonale lijn als scheiding van het parallelogram. Deze vier driehoeken omsluiten het parallelogram of middenveld met zaag. De beweging die veroorzaakt wordt door het schuin-destructieve dwars over het vlak, blijft echter domineeren omdat het middenveld niet in evenwichtige verhouding staat tot de vier hoeken. In eene moderne beeldende schilderij zal de organische eenheid van het geheel, in plaats van door gebondenheid (zooals bij oude kunstwerken) door ruimtelijke verhouding en ruimtelijk evenwicht tot stand moeten komen. Ontmoet het schuin destructieve middenveld ook al een tegenstand in de vier genoemde hoeken, het eerste is te domineerend om met deze laatste een ruimte-beeldend evenwicht te vormen. De ruimte werkt niet in, maar over het vlak naar buiten. De ruimte werkt niet beeldend mede. Er is niet met ruimten gebeeld, doch er is ruimte bepaald. De schuine destructieve lijnen dwars over het vlak ontmoeten geen tegenstand in het vlak maar in de rechthoekige afsluiting van het schilderij. Er is hier wel een monumentale ruimtewerking, doch de wijze waarop deze ruimtewerking tot stand komt is nog onvolledig, niet in het vlak verwerkt. In moderne